

NORGES HØYESTERETT

Den 25. juni 2014 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2014-01338-A, (sak nr. 2014/533), sivil sak, anke over kjennelse,

Staten v/Finansdepartementet

(Regjeringsadvokaten v/advokat Christian Reusch)

mot

A

(advokat Håkon Velde Nordstrøm – til prøve)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Tønder**: Saken gjelder spørsmål om ektefellens inntekt skal tas i betraktning ved fastsetting av hva skyldneren kan beholde av sin inntekt i forbindelse med tvungen gjeldsordning, jf. gjeldsordningsloven § 4-3 første punktum.
- (2) Etter at det ved namsmannens beslutning 21. mars 2013 ble åpnet gjeldsforhandling hos A, fremmet hun 16. mai 2013 forslag om frivillig gjeldsordning med sine kreditorer, jf. gjeldsordningsloven § 4-1. Ved beregningen av hva A kunne beholde av sin inntekt, jf. § 4-3, var forslaget til gjeldsordning basert på en likedeling mellom ektefellene av kostnadene til felles hushold. Statens innkrevingsentral (SI) reiste innsigelse mot forslaget. Det ble anført at As ektefelle hadde en vesentlig høyere inntekt enn henne, og at det derfor var rimelig at hans inntekt ble tatt i betraktning ved beregningen av hva A skulle få beholde. SI ville bare akseptere et forslag til gjeldsordning dersom det ble foretatt en forholdsmessig fordeling av fellesutgiftene ut fra ektefellenes inntekter. Ektefellens årsinntekt var oppgitt til 501 000 kroner, mens As var oppgitt til 270 000 kroner, noe som ifølge SI tilsa at hun bare skulle dekke 35 % av fellesutgiftene. Dette

ville gi en vesentlig høyere dividende til kreditorene – ca. 80 % mot 40,65 % ved As forslag.

- (3) Jeg nevner at ektefellens årsinntekt senere er oppgitt til 466 000 kroner uten at det får betydning for de rettslige spørsmålene som saken reiser.
- (4) Etter dette framsatte A begjæring til Haugaland tingrett om tvungen gjeldsordning, jf. gjeldsordningsloven § 5-1 første ledd. Forslaget var identisk med forslaget om frivillig gjeldsordning.
- (5) Haugaland tingrett avsa 24. september 2013 kjennelse med slik slutning:

"Forslag til tvungen gjeldsordning fra A fødselsnummer ----- stadfestes i samsvar med det forslag som framgår av denne rettsboken."
- (6) Gjeldsordningsperioden ble i kjennelsen fastsatt til fem år.
- (7) SI anket avgjørelsen til Gulating lagmannsrett, som 9. januar 2014 avsa kjennelse med slik slutning:

"Anken forkastes."
- (8) SI har anket lagmannsrettens kjennelse til Høyesterett. Det er i anken vist til tvisteloven § 30-6 bokstav b og c, det vil si at anken gjelder lagmannsrettens saksbehandling og lagmannsrettens lovtolkning. Hva angår anken over saksbehandlingen, fant ankeutvalget enstemmig at verken avgjørelsens betydning utenfor den foreliggende sak eller andre forhold tilsa at anken ble prøvd. Anken over saksbehandlingen ble derfor nektet fremmet, jf. tvisteloven § 30-5. Det ble videre besluttet at anken for øvrig skulle avgjøres av Høyesterett i avdeling med fem dommere, jf. domstolloven § 5 første ledd andre punktum, og at behandlingen skulle følge de regler i tvisteloven som gjelder for anke over dommer, jf. tvisteloven § 30-9 fjerde ledd.
- (9) Den ankende part – *staten v/Finansdepartementet* – har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (10) Lagmannsretten har tolket gjeldsordningsloven feil når den ikke har tatt stilling til anførselen knyttet til § 4-3, men gått rett på § 5-4. En slik framgangsmåte er direkte i strid med ordlyden i § 5-4 første ledd første punktum, jf. henvisningen til § 5-2, som igjen viser til § 4-3. Kravet i § 4-3 skal være oppfylt før retten kan vurdere om forslaget til gjeldsordning skal nektes stadfestet som støtende.
- (11) Ved anvendelsen av § 4-3 skal det tas hensyn til ektefellens inntekt. Dette følger av prinsippet om ektefellenes gjensidige underholdsplikt og prinsippet om at man skal yte etter evne. Det er en feilslutning når lagmannsretten trekker fram prinsippet om at kreditor ikke kan kreve den solvente ektefelle for den andre ektefellens forpliktelse. Hvis ektefellens inntekt ikke trekkes inn i vurderingen etter § 4-3, vil resultatet kunne bli at skyldneren opprettholder sin levestandard under gjeldsordningsperioden selv om en vesentlig del av gjelden slettes etter fem år, noe som strider mot lovens formål.
- (12) Et utgangspunkt for vurderingen må være at det skjer en forholdsmessig fordeling av fellesutgiftene ut fra ektefellenes inntekter. Det sentrale argumentet for en slik skjevdeling er inntektsforskjellen mellom ektefellene. Det er således feil å begrense

virkingen av ektefellens inntekter til tilfellene der disse er ekstra store eller ektefellen besitter store verdier, slik lagmannsretten gjør.

- (13) Staten v/Finansdepartementet har lagt ned slik påstand:

"Lagmannsrettens kjennelse oppheves."

- (14) Ankemotparten – A – har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (15) Ektefellens inntekt kan hensyntas etter § 4-3, men da etter en konkret rimelighetsvurdering. Loven gir ingen anvisning på at ektefellens inntekt eller formue skal vektlegges. Hovedfokus er på skyldneren og det denne skal kunne beholde. Loven sikrer at skyldneren skal være i stand til å oppfylle sin underholdsplikt i henhold til loven.
- (16) Det er ikke rettskildemessig grunnlag for en regel om at det skal skje en forholdsmessig fordeling av fellesutgiftene basert på ektefellenes inntekter. Loven legger opp til en fri bedømming ut fra de konkrete forholdene i saken. Det gjelder derfor heller ikke noe utgangspunkt for skjønnet om en forholdsmessig fordeling ut fra inntekt. Tvert imot er det likedeling som er det naturlige utgangspunktet. Det er også praksis hos namsmannen. Også det som sies om utgiftsfordeling mellom ektefeller/samboere i departementets rundskriv legger opp til en konkret vurdering, jf. uttrykket "kan det være rimelig".
- (17) Underholdsbidrag som tilkjennes en fraskilt ektefelle gir ikke noe argument for skjevdeling, ettersom underholdsplikten i ekteskapet også kan oppfylles på annen måte enn ved pengebidrag.
- (18) At det i rettspraksis i tilknytning til dekningsloven § 2-7 første ledd er gitt uttrykk for at husstandens samlede inntekt må legges til grunn, gir i seg selv ikke uttrykk for noe prinsipp for når og hvordan dette skal skje. Også denne rettspraksis forutsetter at det skjer en konkret rimelighetsvurdering.
- (19) Ektefellenes gjensidige underholdsplikt løser ikke saken, slik staten hevder. Ektefellene forblir selvstendige økonomiske enheter, jf. ekteskapsloven §§ 31 og 40. Dette understrekes ytterligere ved at departementet ikke fant grunn til å gå inn på forslaget om en felles forvaltning av pengeinntekter til familiens forsørgelse, jf. Ot.prp. nr. 28 (1990–91) side 41.
- (20) Ser man lagmannsrettens premisser i sammenheng, har lagmannsretten foretatt en slik konkret rimelighetsvurdering. Det foreligger derfor ingen feil ved lagmannsrettens lovforståelse, verken med hensyn til § 4-3 eller § 5-4.
- (21) A har lagt ned slik påstand:
- "Anken vert forkasta."**
- (22) *Jeg er kommet til at anken fører fram.*
- (23) Høyesteretts kompetanse er begrenset etter tvisteloven § 30-6. Anken gjelder lagmannsrettens generelle lovtolkning, som Høyesterett kan prøve.

- (24) I forslaget til gjeldsordning i denne saken var satsene som var inntatt i dagjeldende rundskriv fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet – Rundskriv om veiledende livsoppholdssatser mv. – lagt til grunn ved beregningen av ektefellens utgifter til felles hushold. I tillegg kom boutgifter. Som nevnt, var utgiftene fordelt likt mellom ektefellene.
- (25) Spørsmålet saken reiser, er om ektefellens inntekt – hvor denne er høyere enn skyldnerens – skal influere på fordelingen mellom ektefellene av utgiftene til ektefellens felles hushold, slik at en mindre del faller på skyldneren enn ektefellen. Dette vil i så fall redusere det beløpet skyldneren kan holde tilbake og følgelig øke dividenden til kreditorene.
- (26) Saken reiser spørsmål om hvorvidt dette er en vurdering som må gjøres i tilknytning til gjeldsordningsloven § 4-3, som gjelder hva skyldneren kan beholde av sin inntekt for forsørgelse av seg selv og andre, eller § 5-4, som gjelder vilkårene for stadfesting av forslaget til gjeldsordning. Saken reiser også spørsmål om hva som skal til for at ektefellens inntekt skal kunne tas i betraktning og på hvilken måte det i tilfelle skal skje.
- (27) Gjeldsordningsloven § 4-3 første punktum lyder:
- "Skyldneren har rett til å beholde så meget av sin inntekt at det dekker det som med rimelighet trengs til underhold av skyldneren og personer denne har lovbestemt forsørgelsesplikt for, eller lever i ekteskapsliknende forhold med."**
- (28) Gjeldsordningsloven § 5-4 første ledd første punktum lyder:
- "Retten skal stadfeste skyldnerens forslag til tvungen gjeldsordning dersom vilkårene i § 1-2, § 1-3 første ledd og § 1-4 er oppfylt og forslaget oppfylder § 5-2."**
- (29) I bestemmelsens andre punktum er inntatt regler om at stadfesting skal nektes av nærmere angitte grunner, selv om vilkårene i første punktum er oppfylt:
- "Retten skal likevel nekte stadfestelse dersom:**
- (a) det vil virke støtende å stadfeste den gjeldsordningen skyldneren har foreslått,
 - (b) det foreligger en saksbehandlingsfeil som ikke er avhjulpet og som åpenbart har hatt betydning for utformingen av skyldnerens forslag, eller
 - (c) så mange av fordringene er omtvistet, at det ikke er grunnlag for å vurdere skyldnerens forslag."
- (30) Etter bestemmelsens bokstav a skal det skje en vurdering av om det vil virke støtende å stadfeste ordningen. Dette beror på en helhetsvurdering av skyldnerens forslag.
- (31) Som det framgår av det siterte, må forslaget til gjeldsordning oppfylle kravene i blant annet § 5-2. I denne bestemmelsens første ledd første punktum heter det at "[e]n tvungen gjeldsordning skal oppfylle §§ 4-2 til 4-10", det vil si også § 4-3. Det følger således av lovens system at fastsettingen av den delen av inntekten som skal holdes utenfor dekningen til kreditorene, må være gjort før vurderingen av om stadfestingen skal nektes som støtende.
- (32) Det lagmannsretten tok stilling til i anken, var om tingretten hadde begått saksbehandlingsfeil ved at den ikke tok stilling til betydningen av ektefellens inntekt ved vurderingen etter § 4-3, men isteden gikk direkte på vurderingen i § 5-4 første ledd om

ordningen ville virke støtende. Lagmannsretten konkluderte med at tingrettens kjennelse på dette punktet ikke led av saksbehandlingsfeil. I denne forbindelsen uttalte lagmannsretten følgende om forståelsen av § 4-3 første punktum:

"Ordlyden i gol § 4-3 om at skyldneren har rett til å beholde så meget av inntekten at det dekker det som 'med rimelighet trengs til underhold ...', tyder etter lagmannsrettens oppfatning på at vurderingen først og fremst er knyttet til hva som trengs for et rimelig underhold. Bestemmelsen synes således først og fremst å ta sikte på en behovsprøving i forhold til hva som er rimelige utgifter, ikke en rimelighetsvurdering i forhold til hva skyldneren bør gis anledning til å beholde. Typisk er således at så vel forarbeider som juridisk litteratur først og fremst drøfter utgiftenes karakter og omfang, herunder spørsmålet om standardsatser. I den foreliggende sak er det ikke slike spørsmål som er omstridt, men derimot betydningen av samboerens økonomiske situasjon og dermed evne til å bidra til familiens underhold. Dette spørsmål, synes i rettspraksis mer å ta utgangspunkt i gjeldsordningens virkning overfor kreditorene og allmennheten, jf støtendevurderingen i § 5-4. Lagmannsretten viser her blant annet til avgjørelser i Rt. 2000 side 1366, LB-1999-2391 og LB-2012-54501."

(33) Det lagmannsretten her uttaler, må forstås slik at betydningen av ektefellens inntekt ikke hører hjemme i vurderingen etter § 4-3, men derimot i vurderingen av om ordningen virker støtende.

(34) Lagmannsretten har således ikke vurdert betydningen av ektefellens inntekt i relasjon til § 4-3. Lagmannsretten uttaler imidlertid følgende om betydningen av om ektefellens inntekt trekkes inn i vurderingen etter § 4-3 eller § 5-4:

"Noe avgjørende kan lagmannsretten likevel ikke se at det bør være om drøftelsen skjer i den ene eller andre sammenheng, så lenge den skjer innenfor de rettslige kriterier loven gir anvisning."

(35) I fortsettelsen uttaler lagmannsretten at den for sin del finner det "mest hensiktsmessig" å ta utgangspunkt i § 5-4.

(36) Lagmannsretten redegjør så for hvilket kriterium loven gir anvisning på for når ektefellens inntekt kan tilsi at gjeldsordningen virker støtende. I denne forbindelsen siteres tingrettens premisser, som lagmannsretten tiltrer. Etter å ha gjennomgått to kjennelser der lagmannsrettene i begge sakene fant at forslaget til gjeldsordning ville virke støtende, uttalte tingretten:

"De nevnte avgjørelser synes å ramme de forhold hvor det er tale om et inntektsnivå over normalen, kombinert med formue som skyldner kan benytte seg av. Det er ikke tilfellet i vår sak. I herværende sak tjener skyldnerens ektemann 466 000 kroner i grunnlønn som lærer, hvilket må betraktes som normal inntekt. ... Retten finner etter en totalvurdering således ikke at det i herværende sak vil virke støtende å stadfeste forslaget til tvungen gjeldsordning, jf. gjeldsordningsloven § 5-4 første ledd bokstav a."

(37) Etter å ha sitert det forannevnte, konkluderte lagmannsretten med følgende:

"Det er kun i tilfeller der den annen part i ekteskapet har forholdsvis store verdier eller andre forhold tilsier det, at det vil være aktuelt å nekte gjeldsordning under henvisning til støtendekriteriet."

(38) Slik jeg leser lagmannsrettens premisser, ville det kriteriet som her er formulert for når ektefellens inntekt kan tilsi at ordningen virker støtende, også ha blitt lagt til grunn

dersom lagmannsretten hadde valgt å vurdere spørsmålet etter § 4-3. Dette innebærer at så lenge ektefellen har en "normal" inntekt, vil det ikke være riktig å fravike likedeling av utgiftene til felles hushold.

- (39) Ordlyden i § 4-3 løser ikke de spørsmålene saken reiser. Det som det spørres om er hva som med rimelighet "trengs" til underhold osv. Ordlyden kan i alle fall ikke være til hinder for at ektefellens inntekt kan influere på hva skyldneren trenger av egne midler.
- (40) Betydningen av ektefellens formue for hva skyldneren kan beholde av sine eiendeler, er nærmere regulert i § 4-5 fjerde ledd, hvor det heter:

"Når retten til å beholde en ting avhenger av hvilke eiendeler skyldneren ellers har, skal det også regnes med eiendeler som tilhører skyldnerens ektefelle eller barn som skyldneren eller ektefellen forsørger, dersom tingene kan brukes av skyldneren eller i dennes husstand."

- (41) Dersom skyldneren kan benytte seg av ektefellens aktiva, skal altså disse kunne tas i betraktning. Dette taler for at det må kunne gjøres en tilsvarende betraktning hva angår ektefellens inntekt.
- (42) Jeg finner sterk støtte for at ektefellens inntekt kan trekkes inn i vurderingen når dette sammenholdes med hvordan det tilsvarende spørsmålet er løst i forbindelse med utleggstrekk. I dekningsloven § 2-7 første ledd heter det om hvilken del av lønnen det kan tas utlegg i:

"Utlegg kan tas i skyldnerens krav på forfalt eller uforfalt lønn etter fradrag for forskuddstrekk i den utstrekning lønnen overstiger det som med rimelighet trengs til underhold av skyldneren og skyldnerens husstand."

- (43) Som det framgår, er kriteriet for hvilken del av lønnen som skal holdes utleggsfri, og for hvilken del av inntekten som ved gjeldsordning kan beholdes av skyldneren, ganske likt formulert. Det følger da også av forarbeidene til § 4-3 at denne bestemmelsen er formulert etter mønster av dekningsloven § 2-7 første ledd. Videre presiseres det at "(d)et er ikke ment å fravike den praksis som har utviklet seg i forhold til dekningsloven", jf. Ot.prp. nr. 81 (1991–1992) side 59.
- (44) Praksis i tilknytning til dekningsloven § 2-7 første ledd får etter dette stor betydning som tolkingsmoment. Jeg nevner først Rt. 1991 side 1392 som gjaldt påleggstrekk etter dagjeldende merverdiavgiftslov § 59 tredje ledd, jf. skattebetalingsloven § 33 nr. 8. Her uttalte lagmannsretten at den ved vurderingen av om skyldneren ville få nok igjen til underhold av familien fant det naturlig å vurdere familiemedlemmene samlet, "slik at summen av deres inntekter blir å sammenligne med den sum som totalt vil medgå til nødvendige utgifter til livsopphold". Kjæremålsutvalget fant ikke at dette innebar en uriktig lovtolking.
- (45) I Rt. 2003 side 1056, som gjaldt dekningsloven § 2-7 første ledd, uttalte kjæremålsutvalget:

"Etter dekningsloven § 2-7 første ledd kan utlegg tas i skyldnerens lønn 'i den utstrekning lønnen overstiger det som med rimelighet trengs til underhold av skyldneren og skyldnerens husstand.' I vurderingen av hvor langt skyldnerens lønn

trengs til dette underhold vil husstandens samlede inntekter naturlig nok måtte tas i betraktning."

- (46) Når det på denne måten er akseptert at ektefellens inntekt kan tas i betraktning ved anvendelsen av dekningsloven § 2-7, må det samme gjelde ved anvendelsen av gjeldsordningslovens § 4-3, jf. det jeg tidligere har sitert fra forarbeidene til loven.
- (47) Jeg må derfor konkludere med at lagmannsretten bygde på feil forståelse av § 4-3 når den kom til at ektefellens inntekt ikke kunne trekkes inn ved vurderingen av hva skyldneren kunne beholde til dekning av sin andel av husstandsutgiftene. Dette innebærer at betydningen av ektefellens inntekt skal være vurdert før tingretten tar stilling til om det vil virke støtende å stadfeste den foreslåtte gjeldsordningen, jf. § 5-4 første ledd.
- (48) Jeg tilføyer at jeg ikke kan se at Rt. 2000 side 1366 tilsier en annen løsning. Lagmannsretten kom her til at det ville virke støtende å stadfeste den foreslåtte gjeldsordningen som følge av ektefellens formuesforhold uten at dette var blitt vurdert etter § 4-3. Kjæremålsutvalget kom til at dette ikke bygde på en uriktig lovtolkning. Det forhold at lagmannsretten gikk like løs på en vurdering etter § 5-4 i et tilfelle hvor det var klart at en godkjenning vil virke støtende, betyr ikke at man kan hoppe over en vurdering etter § 4-3 hvor konklusjonen på støtende-vurderingen er den motsatte. Støtende-vurderingen etter § 5-4 er en helhetsvurdering av den foreslåtte gjeldsordningen og er således av en annen karakter enn vurderingen etter § 4-3, selv om rimelighetselementet gjør seg gjeldende i begge tilfeller.
- (49) Lagmannsrettens kjennelse må etter dette oppheves. Det er da ikke nødvendig for meg å ta stilling til hva som skal til for at ektefellens inntekt skal få betydning for vurderingen etter § 4-3. Jeg finner likevel grunn til å si følgende:
- (50) Etter bestemmelsens ordlyd skal skyldneren beholde "så meget av sin inntekt at det dekker det som med rimelighet trengs ...". Slik bestemmelsen er formulert, åpner den for et bredt skjønn som må gjøres ut fra de konkrete omstendigheter i saken. Jeg viser i denne forbindelse til Rt. 2001 side 963, som gjaldt den tilsvarende bestemmelsen i dekningsloven § 2-7 første ledd. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte:
- "Kjæremålsutvalget understreker at lovens ordning er at det skal foretas en konkret vurdering av hva som 'med rimelighet trengs til underhold'. Det gis ikke anvisning på noen bestemt norm som utgangspunkt for dette skjønn, men bruk av en offentlig fastsatt norm for hva som anses nødvendig for et rimelig underhold, er naturlig som utgangspunkt, også av hensyn til behovet for et felles grunnlag for skønnsutøvelsen på dette området."**
- (51) Dette må også være utgangspunktet for det skjønn som skal utøves etter § 4-3. For dette skjønn er det gitt veiledende normer i rundskriv, som fra 1. juli 2014 vil være inntatt i forskrift.
- (52) Tingrettens og lagmannsrettens premisser må forstås dithen at ektefellens inntekt ikke kan få betydning så lenge denne ligger innenfor et "normalnivå". Jeg kan ikke se at det er grunnlag for å oppstille en slik begrensning i skønnsutøvelsen. Det ble imidlertid opplyst i skranken at SI ikke krever at ektefellens inntekt skal tas i betraktning når denne ikke overstiger 50 % av skyldnerens inntekt. Jeg har forståelse for at alminnelige rimelighetsbetraktninger isolert sett kan tale for at det opereres med en slik terskel for når

ektefellens inntekt aktualiserer en vurdering av hvor stor andel av husstandsutgiftene skyldneren må bære. Men dette kan ikke oppstilles som et rettslig utgangspunkt.

- (53) SI har på den annen side anført at det må kunne utledes som et rettslig utgangspunkt at det må foretas en forholdsmessig fordeling av fellesutgiftene ut fra ektefellenes inntekter. Jeg kan heller ikke se at det er grunnlag for en slik regel. Et slikt utgangspunkt vil lett framstå som uttrykk for en normalsituasjon som det kreves særskilt begrunnelse for å fravike, noe det ikke er grunnlag for verken i loven, forarbeidene eller rettspraksis.
- (54) I mangel av andre holdepunkter legger jeg til grunn at loven legger opp til en ordning hvor en rekke momenter kan komme inn i vurderingen.
- (55) Det kan innvendes at en slik vurderingsnorm går ut over forutberegnelighet og likebehandling. Dette må imidlertid eventuelt motvirkes ved at det i rundskriv eller i forskrift inntas nærmere regler om hvordan skjønnet skal utøves.
- (56) Staten v/Finansdepartementet har ikke nedlagt påstand om tilkjenning av sakskostnader.
- (57) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

Lagmannsrettens kjennelse oppheves.

- (58) Dommer **Bårdsen:** Jeg er i vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (59) Dommer **Endresen:** Likeså.
- (60) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (61) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (62) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

Lagmannsrettens kjennelse oppheves.

Riktig utskrift bekreftes: